

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นพระมหากษัตริย์ที่โปรดการเสด็จประพาส ตั้งแต่ครั้งยังทรงพระเยาว์ จากการตามเสด็จสมเด็จพระบรมชนกนาถ คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไปยังสถานที่ต่าง ๆ ทำให้พระองค์ทรงมองเห็นประโยชน์ในการออก เยี่ยมเยียนอาณาประชาราษฎร์ ทรงได้รับรู้ปัญหาของบ้านเมือง และหนทางปรับปรุงให้เกิด ความอยู่ดีมีสุขขึ้น ด้วยเหตุนี้เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองสิริราช สมบัติ พระองค์ก็ทรงเจริญรอยตามพระยุคลบาทแห่งสมเด็จพระบรมชนกนาถ ดังจะเห็นได้จาก การเสด็จประพาสหัวเมืองและการเสด็จประพาสต่างประเทศ ในการเสด็จประพาสนานามิตร ประเทศนั้น นอกจากเพื่อทรงเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศแล้วยังเป็นการนำความรู้และ ความเจริญก้าวหน้าด้านต่าง ๆ จากประเทศเหล่านั้นกลับมาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาประเทศ สยามอีกด้วย (พลาดิศัย สิทธิธัญกิจ, 2540, น. 7-10)

การเสด็จประพาสต่างประเทศครั้งแรกของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ การเสด็จประพาสเมืองสิงคโปร์และชวา เมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2414 และเสด็จกลับ พระนคร เมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2414 หลังจากนั้นพระองค์ก็ได้เสด็จประพาสอีกหลายประเทศ ได้แก่ อินเดีย พม่า แหลงมมลายู และประเทศต่าง ๆ ในยุโรป ซึ่งบางประเทศ พระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสมากกว่า 1 ครั้ง ในการเสด็จประพาสต่างประเทศแต่ ละครั้งนั้น บางครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์เล่าเหตุการณ์ ต่าง ๆ ที่ได้ทอดพระเนตรไว้เป็นหลักฐาน โดยทรงบันทึกเป็น 3 แบบ คือ 1. แบบจดหมายเหตุ รายวัน 2. แบบพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ 3. แบบพระราชหัตถเลขาแจ้งข่าวมายังผู้รักษา พระนคร (พลาดิศัย สิทธิธัญกิจ, 2540, น. 10-11)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระปรีชาสามารถด้านการประพันธ์เป็น อย่างยิ่งในงานเขียนทุกประเภท ทวีศักดิ์ ญาณประทีป (ม.ป.ป., น. 23) กล่าวว่า วรรณกรรม ประเภทร้อยแก้ว ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นมีอยู่เป็น

จำนวนมากและได้รับการยกย่องว่าเป็นความเรียง¹ที่ดีเด่น เป็นแบบอย่างในการเขียนความเรียงได้ดี โดยเฉพาะแบบอย่างการใช้ภาษา ถ้อยคำ การอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ละเอียดลออ มีเนื้อหาสาระคั่นคว่ำกว้างขวาง ให้รายละเอียดชัดเจน แสดงถึงความรอบรู้อย่างลึกซึ้ง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวยกย่องกระบวนการนำเสนอเรื่องราวการเสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อคราวเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2 ไว้ในอธิบายตำนานไกลบ้านว่า

อันพระราชนิพนธ์ไกลบ้านนี้ เป็นหนังสือเรื่องหนึ่งซึ่งอ่านไม่รู้จักเบื่อ ข้าพเจ้าเองได้เคยอ่านประมาณเห็นจะราวห้าเที่ยวหกเที่ยวแล้วก็ยังไม่เบื่อ ใครได้เคยอ่านมาแต่ก่อนก็กล่าวเช่นเดียวกันเพราะพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์กระบวนพรรณนาว่าด้วยสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ดี ถ้ากระบวนบรรยายเล่าเรื่องราวอันใดก็ดี แจ่มแจ้งอ่านจับใจ ไม่เลือกว่าทรงพระราชนิพนธ์เรื่องใด ๆ ในกระบวนนั้นแทบไม่มีผู้ที่จะเทียมถึง แลหนังสือเรื่องไกลบ้านนี้ นอกจากดำรงเล่าความทุกข์สุขส่วนพระองค์ในการที่เสด็จไปครั้งนั้น ทรงพระราชนิพนธ์พรรณนาว่าด้วยถิ่นฐานบ้านเมือง แลบรรยายถึงธรรมเนียมต่าง ๆ ของนานาประเทศ ซึ่งเป็นเรื่องแปลก ประกอบกับกระแสพระราชดำริหิวจรรณอันสุขุมคัมภีรภาพ แลมีเรื่องสนุกขบขันแกมกันไป จึงชวนอ่านเพลิดเพลินไม่รู้จักเบื่อ

(จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2497, น. (3)-(4))

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์เล่าถึงเหตุการณ์ที่ได้

ทอดพระเนตรระหว่างการเสด็จประพาสต่างประเทศในด้านต่าง ๆ เช่น สภาพภูมิประเทศ สภาพบ้านเมือง วิถีชีวิต ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งในช่วงสมัยนั้นข้อมูลข่าวสารและการเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศยังไม่เป็นที่แพร่หลาย จึงเป็นจุดหนึ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งในการศึกษาพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงใช้การเชื่อมโยงความเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวในพระราชนิพนธ์ส่วนที่เป็นการเสด็จประพาสต่างประเทศดังกล่าวอย่างไร ทั้งนี้เนื่องจากการเชื่อมโยงความจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ทางด้าน

¹ความเรียงเป็นงานเขียนประเภทสารคดีรูปแบบหนึ่งที่มุ่งเสนอความคิดหรือแง่คิดเกี่ยวกับเรื่องของโลกและชีวิตเป็นสำคัญ ทั้งนี้เป็นการเขียนจากความนึกคิด ประสบการณ์หรือการสะสมความรู้ โดยมีวิธีการเขียนที่ชวนอ่าน สร้างความเพลิดเพลินและประทับใจ (วีรชัด วรรณดี, 2547, น. 120)

ความหมายให้เกิดขึ้นภายในข้อความ โดยใช้กลวิธีการเชื่อมโยงความลักษณะต่าง ๆ อันได้แก่ การอ้างถึง การซ้ำ การใช้คำศัพท์ การใช้คำเชื่อม และการละ กลวิธีดังกล่าวจะปรากฏให้เห็นในข้อความด้วยรูปภาษาที่แสดงการเชื่อมโยงความ ได้แก่ รูปอ้างถึง รูปซ้ำ คำศัพท์ คำเชื่อม และรูปละ การตีความหรือสื่อความหมายของรูปภาษาดังกล่าวต้องอ้างอิงบริบททางภาษาหรือบริบททางสถานการณ์ที่ปรากฏอยู่ในข้อความ นอกจากนี้การเชื่อมโยงความลักษณะต่างๆ เหล่านี้ยังอาจส่งผลต่อสำนวนภาษาที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ลักษณะการเชื่อมโยงความในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลที่ได้จากการเชื่อมโยงความในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้านสำนวนภาษาและลักษณะของงานเขียนประเภทสารคดีท่องเที่ยว

1.3 สมมุติฐานของการวิจัย

1. กลวิธีการเชื่อมโยงความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่ การอ้างถึง การซ้ำ การใช้คำศัพท์ การใช้คำเชื่อม และการละ มีความสำคัญต่อการแสดงความสัมพันธ์กันทางความหมายหรือไวยากรณ์ในบริบทภาษาและเนื้อเรื่อง
2. การเชื่อมโยงความมีส่วนสำคัญที่ทำให้สำนวนภาษาในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความกระชับ ชัดเจน เข้าใจง่าย และไพเราะสละสลวย อ่านแล้วเพลิดเพลิน

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง “การเชื่อมโยงความในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาพระราชนิพนธ์เสด็จประพาส ต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีขอบเขตดังนี้

1. ผู้วิจัยจะศึกษาพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศเรื่องที่พระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์เล่าเรื่องราวการเสด็จประพาสสถานที่ต่าง ๆ ด้วย พระองค์เองเท่านั้น โดยจะไม่ศึกษางานเขียนที่ผู้โดยเสด็จบันทึกเป็นจดหมายเหตุเกี่ยวกับการเสด็จ ประพาสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้ ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาพระราชนิพนธ์เสด็จ ประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจำนวน 6 เรื่อง ดังนี้

- 1.1 จดหมายเหตุรายวันระยะทางเสด็จพระราชดำเนินประพาสทางบก ทางเรือ รอบแหลมมลายู ร.ศ. 109 (ศึกษาเนื้อหาตอนที่เสด็จประพาสต่างประเทศเท่านั้น)
- 1.2 จดหมายเหตุรายวันระยะทางเที่ยวชวากว่าสองเดือน ร.ศ. 115
- 1.3 พระราชหัตถเลขาเมื่อเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป พ.ศ. 2440
- 1.4 จดหมายเหตุรายวันระยะทางเสด็จประพาสชวากครั้งหลัง ร.ศ. 120
- 1.5 พระราชหัตถเลขาเรื่อง เสด็จประพาสแหลมมลายู ร.ศ. 108, 109, 117, 120 (ศึกษาเนื้อหาตอนที่เสด็จประพาสต่างประเทศเท่านั้น)
- 1.6 พระราชนิพนธ์ ไกลบ้าน

2. ลักษณะการเชื่อมโยงความที่ผู้วิจัยจะนำมาใช้ในการศึกษาพระราชนิพนธ์เสด็จ ประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจำนวน 6 เรื่องนั้นแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

- 2.1 การเชื่อมโยงความโดยการอ้างถึง
- 2.2 การเชื่อมโยงความโดยการซ้ำ
- 2.3 การเชื่อมโยงความโดยการใช้คำศัพท์
- 2.4 การเชื่อมโยงความโดยการใช้คำเชื่อม
- 2.5 การเชื่อมโยงความโดยการละ

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

1. สํารวจคําคว่าและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ได้แก่ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเชื่อมโยงความเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัย
2. ศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะการเชื่อมโยงความในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 5 ประเภท ได้แก่ การอ้างถึง การซ้ำ การใช้คำศัพท์ การใช้คำเชื่อม และการละ
3. วิเคราะห์ผลที่ได้จากการเชื่อมโยงความในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้านสำนวนภาษา และลักษณะงานเขียนประเภทสารคดีท่องเที่ยว
4. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เห็นลักษณะการเชื่อมโยงความในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
2. ทำให้เห็นว่าการเชื่อมโยงความมีส่วนสำคัญที่ทำให้สำนวนภาษาในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความกระชับ ชัดเจน แจ่มแจ้ง เข้าใจง่าย และไพเราะ สดใสชวนอ่านแล้วเพลิดเพลิน ทั้งยังเห็นความสอดคล้องกันระหว่างผลที่ได้จากการเชื่อมโยงความในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับลักษณะงานเขียนประเภทสารคดีท่องเที่ยวอีกด้วย
3. เป็นแนวทางในการศึกษาการเชื่อมโยงความในวรรณกรรมไทยเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

1.7 ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ตัวสะกดการันต์ในการยกตัวอย่างเนื้อหาในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้ง 6 เรื่อง เป็นไปตามที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ฉบับต่าง ๆ ตรงตามฉบับที่พิมพ์

2. คำย่อที่ใช้ในการอ้างอิงบทพระราชนิพนธ์

แหลมมลายู	ใช้แทน	จดหมายเหตุรายวันระยะทางเสด็จพระราชดำเนิน ประพาสทางบก ทางเรือ รอบแหลมมลายู ร.ศ. 109
ชวากว่าสองเดือน	ใช้แทน	จดหมายเหตุรายวันระยะทางเที่ยวชวากว่าสองเดือน
พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440	ใช้แทน	พระราชหัตถเลขาเมื่อเสด็จพระราชดำเนินประพาส ยุโรป พ.ศ. 2440
ชวาทั้งหลัง	ใช้แทน	จดหมายเหตุรายวันระยะทางเสด็จประพาสชวาทั้งหลัง
พระราชหัตถเลขาแหลมมลายู	ใช้แทน	พระราชหัตถเลขาเรื่อง เสด็จประพาสแหลมมลายู ร.ศ. 108, 109, 117, 120
ไกลบ้าน ล.1	ใช้แทน	พระราชนิพนธ์ ไกลบ้าน เล่ม 1
ไกลบ้าน ล.2	ใช้แทน	พระราชนิพนธ์ ไกลบ้าน เล่ม 2

3. เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ที่ใช้ในงานวิจัย

1. ... ใช้นำหน้าหรือตามหลังข้อความที่ยกมาเป็นตัวอย่าง คือ เมื่อปรากฏหน้าข้อความใด หมายถึง ข้อความนั้นมีข้อความนำมาก่อน และถ้าปรากฏท้ายข้อความใด หมายถึง ยังมีข้อความต่อจากข้อความนั้น
2. Ø ใช้แทนรูปละ
3. _____ ใช้แสดงรูปภาพเดิมในการเชื่อมโยงความ ได้แก่ การอ้างถึง การซ้ำ และการละ
4. ตัวหนา ใช้แสดงกลไกการเชื่อมโยงความ ได้แก่ รูปอ้างถึง รูปซ้ำ รูปละ คำเชื่อมและคำศัพท์

1.8 ศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

1. การเชื่อมโยงความ หมายถึง กระบวนการแสดงความสัมพันธ์ทางความหมายหรือทางไวยากรณ์ระหว่างประโยคต่าง ๆ ในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีรูปภาพหลายลักษณะแสดงการเชื่อมโยงความที่ปรากฏในข้อความ ได้แก่ การอ้างถึง การซ้ำ การใช้คำศัพท์ การใช้คำเชื่อม และการละ การตีความหมายของรูปภาพเหล่านี้ต้องอาศัยการอ้างอิงกับคำหรือข้อความแวดล้อมอื่น ๆ ที่ปรากฏอยู่ในเรื่องด้วย

2. การอ้างถึง หมายถึง การแสดงความสัมพันธ์ทางความหมายที่เกิดจากการใช้รูปภาษาหนึ่งที่ไม่มีความหมายเป็นอิสระในตัวเอง เรียกว่า “รูปอ้างถึง” เพื่ออ้างถึงรูปภาษาอีกรูปหนึ่ง ที่เรียกว่า “รูปที่ถูกอ้างถึง” การตีความรูปอ้างถึงนั้นต้องอ้างอิงความหมายของรูปที่ถูกอ้างถึงรวมทั้ง บริบทภาษาและเนื้อเรื่องประกอบ

3. การซ้ำ หมายถึง การใช้รูปภาษาหรือส่วนประกอบของรูปภาษาที่ปรากฏไปแล้วใน ข้อความซ้ำอีกครั้งหนึ่ง โดยอาจกล่าวซ้ำในระดับคำหรือวลีก็ได้ การซ้ำมี 2 ลักษณะ คือ การซ้ำที่มี ลักษณะเป็นการซ้ำทุกส่วนหรือการซ้ำบางส่วน เรียกว่า “การซ้ำรูป” ส่วนการใช้รูปภาษาที่อยู่ใน โครงสร้างภาษาที่มีลักษณะทางไวยากรณ์แบบเดียวกัน แต่รูปภาษาที่อยู่ในโครงสร้างดังกล่าวอาจ เหมือนหรือต่างกันได้ เรียกว่า “การซ้ำโครงสร้าง”

4. การใช้คำศัพท์ หมายถึง การแสดงความสัมพันธ์ทางความหมายด้วยการใช้คำศัพท์ที่ มีความสัมพันธ์กันในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ คำตรงข้าม คำพ้องความหมาย คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน คำจำกัดกลุ่มและคำลูกกลุ่ม และคำแสดงองค์ประกอบของหน่วยใหญ่ โดยคำศัพท์เหล่านี้สามารถ พิจารณาได้จากความหมายที่ปรากฏในบริบทภาษาว่ามีความสัมพันธ์กันในรูปแบบใด

5. การใช้คำเชื่อม หมายถึง การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างประโยคเพื่อแสดงความ ต่อเนื่องกันทางความหมายของข้อความโดยใช้คำเชื่อมประเภทต่าง ๆ แสดงลักษณะความสัมพันธ์ กันของประโยค เช่น คำเชื่อมแสดงการเสริม คำเชื่อมแสดงการขัดแย้ง คำเชื่อมแสดงการให้เลือก คำเชื่อมแสดงเหตุ คำเชื่อมแสดงผล เป็นต้น

6. การละ หมายถึง การแสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ที่เกิดจากการแทนที่รูปภาษา หนึ่งด้วยการไม่ปรากฏรูปภาษาใด ๆ เรียกว่า “รูปละ” โดยรูปภาษาที่ละนั้นผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ ว่าหมายถึงสิ่งใดด้วยการพิจารณาจากบริบทภาษาหรือเนื้อหาที่ปรากฏในข้อความนั้น